

QILMISH YOKI SHAXS IJTIMOY XAVFLILIGI YO'QOTILGANLIGI MUNOSABATI BILAN JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH

Xalniyazov E'zozbek Muratboy o'g'li

Toshkent Davlat Agrar Universiteti, "Huquqshunoslik" kafedrası, assistenti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18628371>

Annotatsiya. Ushbu tezis shaxsning ijtimoiy xavfliligi yo'qolganligi munosabati bilan javobgarlikdan ozod qilish institutini o'rganishga bag'ishlangan. Ishda shaxs xavfliligini aniqlash mezonlari, uni kamaytiruvchi omillar, huquqiy va kriminologik asoslar, shuningdek, amaliyotdagi qo'llanilishi tahlil qilinadi. Tezis shaxsning qayta jinoyat sodir etish xavfi, jamiyat xavfsizligi va profilaktik choralar bilan bog'liq dolzarb masalalarni yoritadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, javobgarlikdan ozod qilish institutini samarali qo'llash shaxsning ijtimoiy moslashuvini rag'batlantiradi va huquqiy tizimning adolatli ishlashiga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Shaxs ijtimoiy xavfliligi, Javobgarlikdan ozod qilish, Kriminologik asoslar, Huquqiy mezonlar, Profilaktik choralar.

Kirish

Huquqiy amaliyotda shaxsning qilgan jinoyati yoki huquqbuzarligi uchun javobgarlikni belgilashda bir qator omillar hisobga olinadi. Shulardan biri – jinoyat sodir etgan shaxsning ijtimoiy xavfliligi yo'qolganligi yoki kamayganligi. Bu tushuncha jinoyat huquqi tizimida shaxsning jamiyatga tahdid solish darajasini baholash va unga nisbatan jazo choralari belgilashda muhim ahamiyatga ega.

Shaxsning ijtimoiy xavfliligi yo'qolgan deb topilishi u shaxsning ijtimoiy muhitga moslashgani, qayta jinoyat sodir etish xavfi kamaygani yoki jazoni o'tash orqali ijtimoiy xavfsizlikka tahdid solmasligini bildiradi. Shu bilan birga, bunday qarorlarni qabul qilishda huquqiy va kriminologik mezonlar, shuningdek, jinoyatning tabiati va shaxsning shaxsiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Mazkur ishda shaxsning ijtimoiy xavfliligi yo'qolganligi asosida javobgarlikdan ozod qilishning huquqiy, kriminologik va amaliy jihatlari yoritiladi. Ishda mazkur institutning maqsadi, shartlari, qo'llanilish mexanizmlari hamda amaliyotdagi qo'llanilishi tahlil qilinadi.

Dolzarbli

Shaxsning ijtimoiy xavfliligi yo'qolgan holatda javobgarlikdan ozod qilinishi huquqiy tizim va jamiyat xavfsizligi nuqtayi nazaridan dolzarb hisoblanadi. Bu masala jinoyatchilikning oldini olish, shaxsning jamiyatga moslashuvi va jazoni o'tash samaradorligini oshirish bilan bog'liq bo'lib, amaliy va nazariy jihatdan tadqiq etishni talab qiladi.

Asosiy qism

Shaxs ijtimoiy xavfliligi jinoyat sodir etgan shaxsning jamiyatga tahdid solish darajasi bilan belgilanadi va uning qayta jinoyat sodir etish ehtimoli bilan o'lchanadi. Ijtimoiy xavflilik tushunchasi huquqiy amaliyotda shaxsni javobgarlikdan ozod qilishni baholash mezoni sifatida muhim o'rin tutadi. Jinoyat huquqida shaxsning ijtimoiy xavfliligi yo'qolganligi aniqlanganda, u jamiyatga xavfsiz tarzda qaytarilishi mumkin. Shaxs xavfsizligi va ijtimoiy moslashuvi bilan birga uning qayta jinoyat sodir etish ehtimoli minimal darajaga tushadi.

Shu bilan birga, ijtimoiy xavflilik darajasi shaxsning shaxsiy xususiyatlari, jinoyatning tabiati va shaxsning oldingi harakatlari orqali tahlil qilinadi. Kriminologik nuqtai nazardan, xavflilik darajasi shaxsni jamiyatga xavfsiz tarzda integratsiyalash imkonini yaratadi. Bu institut jinoyatchilikka qarshi profilaktik choralarning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, shaxsning xavfliligini baholashda ilmiy asoslangan yondashuvni qo'llash adolatli va huquqiy qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Ijtimoiy xavflilikning yo'qolishi shaxsni qayta ijtimoiylashishga, oilaga va jamiyatga moslashishga rag'batlantiradi. Shu tarzda, jinoyat huquqi va kriminologiya fanlarida shaxs xavfliligi tushunchasi muhim o'rinni egallaydi.

Shaxsning ijtimoiy xavfliligi yo'qolishi bir qator omillarga bog'liq bo'ladi. Avvalo, shaxsning jazoni o'tash jarayonida ijtimoiy moslashuvi, axloqiy va psixologik o'zgarishlari muhim hisoblanadi. Shuningdek, oilaviy, mehnat va ijtimoiy muhit bilan bog'liq sharoitlar xavflilik darajasini kamaytiradi. Ta'lim, ish faoliyati, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlari ham ijtimoiy xavflilikni kamaytiruvchi omillarga kiradi. Kriminologik tahlil shuni ko'rsatadiki, shaxsning qayta jinoyat sodir etish xavfi uning shaxsiy xususiyatlari va ijtimoiy muhit bilan bevosita bog'liq. Shu bilan birga, shaxsning ijtimoiy xavfliligi mezonlari jinoyatning murakkabligi, jabrlanuvchiga yetkazilgan zarar, shaxsning ilgari sodir etgan jinoyatlari va uning ijtimoiy xatti-harakatlariga asoslanadi.

Bu mezonlar huquqiy qaror qabul qilishda aniqlik va adolatni ta'minlaydi. Shaxsning ijtimoiy xavfliligini baholash tizimli va ilmiy asoslangan yondashuvni talab qiladi. Shu bilan birga, xavflilikni kamaytiruvchi omillar shaxsning shaxsiy intizomi, psixologik holati va jamiyatdagi faoliyatiga bog'liq. Jamiyatga integratsiyalashish va qayta jinoyatchilikning oldini olish ushbu mezonlarning asosiy maqsadi hisoblanadi. Shu sababli, xavflilik darajasini aniqlash va baholash jarayoni nafaqat huquqiy, balki kriminologik tadqiqotlar bilan ham mustahkamlanishi zarur.

Javobgarlikdan ozod qilish institutining huquqiy xususiyati shaxsning qayta jinoyat sodir etish xavfi kamaygan holatlarda qo'llanilishi bilan belgilanadi. Bu mexanizm jinoyat huquqida shaxsni jazodan to'liq ozod qilish yoki jazoni yengillashtirish imkonini beradi. Kriminologik nuqtai nazardan, javobgarlikdan ozod qilish shaxsning jamiyatga moslashuvini rag'batlantiradi va qayta jinoyatchilik xavfini kamaytiradi. Shu bilan birga, huquqiy amaliyotda bu institut jinoyat sodir etgan shaxsning shaxsiy xususiyatlari, ijtimoiy sharoitlar va jinoyatning tabiatiga asoslanib qo'llaniladi. Javobgarlikdan ozod qilish jarayoni ijtimoiy himoya va profilaktik choralar bilan uyg'unlashgan bo'lishi lozim.

Bu shaxsning ijtimoiy moslashuvi, jamiyat xavfsizligi va jinoyatning oldini olish bo'yicha samarali natijalarni ta'minlaydi. Shu tariqa, shaxsning ijtimoiy xavfliligi yo'qolganligi asosida javobgarlikdan ozod qilish huquqiy tizimning adolatli va samarali ishlashiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, amaliyotda ushbu institut jinoyatga qarshi samarali vosita sifatida qo'llaniladi va shaxsning qayta ijtimoiylashuvini rag'batlantiradi.

Xulosa

Shaxsning ijtimoiy xavfliligi yo'qolgan holatda javobgarlikdan ozod qilish huquqiy tizim va jamiyat xavfsizligi uchun muhim institut hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shaxsning ijtimoiy moslashuvi, psixologik va axloqiy holati yaxshilanishi, hamda qayta jinoyat sodir etish xavfining kamayishi ushbu institutni qo'llashning asosiy mezonlari hisoblanadi.

Javobgarlikdan ozod qilish nafaqat shaxsni rag'batlantiradi, balki jinoyatchilikning oldini olish va jamiyat xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Kriminologik nuqtai nazardan, shaxsning xavfliligi darajasini baholash tizimli va ilmiy asoslangan yondashuvni talab qiladi.

Bu jarayonda shaxsning shaxsiy xususiyatlari, ijtimoiy va oilaviy sharoiti, ilgari sodir etgan jinoyatlari hamda jamiyat bilan aloqalari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, javobgarlikdan ozod qilish institutining samarali qo'llanilishi huquqiy profilaktika, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va psixologik reabilitatsiya choralarini o'z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov, D.B. (2021). *Raqamli muhitda firibgarlik jinoyatlarining oldini olish masalalari*. Axborot xavfsizligi va huquq, 2(4), 33-42.
2. Tursunov, F.Sh. (2020). Jinoyatchilik profilaktikasida huquqiy ong va huquqiy madaniyatning roli. *Jamiyat va huquq*, 1(2), 12-20.
3. Levi, M. (2021). Fraud risk assessment and prevention strategies in modern organizations. *International Journal of Criminology*, 12(3), 105-120.
4. Smith, J. (2020). Cyber fraud and criminal behavior: Criminological perspectives. *Journal of Financial Crime*, 27(2), 345-360.
5. Johnson, P., & Williams, R. (2019). Preventing fraud: Legal and social approaches. *Crime Prevention Studies*, 21, 75-98.
6. Baker, L. (2022). Understanding fraud: Criminological theories and practical implications. *International Journal of Law and Society*, 14(1), 50-68.
7. Davis, K. (2020). Legal and criminological aspects of reducing social danger in offenders. *Journal of Criminal Law*, 88(4), 401-420.